

บัวหลวง

1. ชื่อสมุนไพร บัวหลวง (BUA LUANG)
2. ชื่อวิทยาศาสตร์ *Nelumbo nucifera* Gaertn. ชื่อวงศ์ Nelumbonaceae
3. ชื่ออื่น สัตตบงกช สัตตบุษย์ บุนนทริก ปทุม อุล (ภาคกลาง), Egyptian bean, Indian lotus, Sacred lotus, Lotus

4. ลักษณะทางพฤกษศาสตร์

ไม้ล้มลุก อายุหลายปี มีเหง้าและไหลอยู่ใต้ดิน
เหง้า จะมีลักษณะเป็นท่อนยาวมีปล้องสีเหลืองอ่อนจนถึงเหลือง แข็งเล็กน้อย ถ้าตัดตามขวางจะเป็นรูปกลม ๆ หลายรู
ไหลจะเป็นส่วนที่เจริญไปเป็นต้นใหม่

ใบ เป็นใบเดี่ยวรูปโล่ ออกสลับแผ่นใบจะชูเหนือน้ำ รูปใบเกือบกลม ขนาดใหญ่ ขอบเรียบและเป็นคลื่น ผิวใบนวล ก้านใบแข็ง
เป็นหนาม ถ้าตัดตามขวางจะเห็นเป็นรู ภายในก้านใบมีน้ำยางขาว เมื่อหักจะมีสายใยสีขาว ใบอ่อนสีเทานวล ปลายมันงอขึ้นทั้งสองด้าน
ก้านใบจะติดตรงกลางแผ่นใบ

ดอก เดี่ยว มีสีขาวสีชมพู มีกลิ่นหอม ก้านดอกยาว มีหนามเหมือนก้านใบ ดอกชูเหนือน้ำ และชูสูงกว่าใบเล็กน้อย กลีบเลี้ยง
4-5 กลีบ ขนาดเล็ก สีขาวอมเขียว หรือสีชมพู กลีบดอกมีจำนวนมาก เรียงซ้อนหลายชั้น เกสรตัวผู้มีจำนวนมาก สีเหลืองปลายอับเรณู
มีรูปร่างคล้ายกระบอกเล็กๆ สีขาว เกสรตัวเมียจะฝังอยู่ในฐานรองดอก รูปกรวยสีเหลืองนวล

ผล รูปกลมรี สีเขียวนวล มีจำนวนมาก ฝังอยู่ในส่วนที่เป็นรูปกรวย เมื่ออ่อนมีสีเหลือง รูปกรวยนี้เมื่อเป็นผลแก่จะขยายใหญ่ขึ้น
มีสีเทาอมเขียว ที่เรียกว่า “ฝักบัว” มีผลสีเขียวอ่อนฝังอยู่เป็นจำนวนมาก

5. ส่วนที่ใช้ทำยา

เกสรเพศผู้

6. สรรพคุณของแต่ละส่วนที่ใช้ทำยา

เกสรเพศผู้แห้ง รสฝาดหอม เป็นเส้นสีเหลืองหรือสีเหลืองอ่อนอมสีน้ำตาล บำรุงหัวใจบำรุงครรภ์ แก้อ่อนในกระหายน้ำ
บำรุงปอด บำรุงตับ แพทย์แผนโบราณจัดไว้เป็นตัวยาชนิดหนึ่งในพิภักตเกสรทั้ง 5 เกสรทั้ง 7 และเกสรทั้ง 9

เหง้าและเมล็ด รสหวานเย็น บำรุงกำลัง แก้อ่อนในกระหายน้ำ แก้อาเจียน แก้อุจจาระ แก้อุจจาระ

7. รายงานการวิจัยปัจจุบัน

ข้อมูลการศึกษาวิจัยพรีคลินิก พบว่าเกสรบัวหลวงมีฤทธิ์ต้านออกซิเดชัน ฤทธิ์ต้านเบาหวาน สารสกัดเมทานอลจากเหง้าบัว มีฤทธิ์ทำให้อนหลับ ลดปวดและต้านการอักเสบ

8. สารสำคัญ

เกสรบัวหลวงมีองค์ประกอบเคมีเป็นสารกลุ่มฟลาโวนอยด์ (flavonoids) หลายชนิด เช่น เควอร์เซทิน (quercetin) ลูทีโอลิน (luteolin) ไอโซเควอร์เซทิน (isoquercetin) และลูทีโอลินกลูโคไซด์ (luteolinglucoside) เป็นต้น

9. แหล่งกำเนิด และกระจายพันธุ์

พืชชนิดนี้มีถิ่นกำเนิดในแถบตะวันออกเฉียงใต้ตั้งแต่แถบภูมิภาคเปอร์เซียถึงทวีปออสเตรเลีย

10. พื้นที่เหมาะสมในการปลูกในประเทศไทย

- ลักษณะพื้นที่ พื้นที่ลุ่มมีน้ำขังอยู่ตลอดปี พื้นที่นา ห้วยหนองคลองบึง
- ภาค ทั่วทุกภาคของประเทศไทย
- จังหวัด อุดรธานี ปทุมธานี นครปฐม นนทบุรี นครสวรรค์ พะเยา

11. การคัดเลือกพันธุ์ (พันธุ์ที่นิยมปลูกในประเทศไทย)

- พันธุ์ที่ใช้เป็นยา บัวหลวง (ดอกยาว ทั้งสีขาวและชมพู) หรือพันธุ์พื้นเมืองทั่วไป
- พันธุ์ที่ใช้เป็นอาหาร พันธุ์พื้นเมืองทั่วไป (ใช้รับประทานเมล็ดในฝัก)

12. การขยายพันธุ์

ขยายพันธุ์ด้วยการแยกหน่อ โดยแยกหน่อที่เป็นไหลมีรากติดและใบ 2 – 3 ใบ ใส่กระถางก้นตันใส่ดินเลนไว้ครึ่งกระถาง และแยกหน่อบัวหลวงปลูกในดินเลนที่เตรียมไว้แล้วเติมน้ำให้เต็มกระถาง (กระถางขนาด 12 นิ้ว) ประมาณ 1 – 2 เดือน บัวจะเริ่มแตกใบใหม่ขึ้นมา (บัวหลวงสามารถติดเมล็ดได้ง่ายทุกพันธุ์ ยกเว้นสัตว์บกช เพราะดอกไม้ไม่ค่อยบาน จึงขยายพันธุ์ด้วยการแยกไหลเป็นส่วนใหญ่)

13. การปลูก/สภาพแวดล้อมที่เหมาะสมในการปลูก

- **ฤดูกาลเพาะปลูก** บัวหลวงปลูกได้ทุกฤดูกาล จะต้องมีน้ำขังตลอดปีคล้ายกับการทำนา แต่ไม่นิยมปลูกฤดูหนาวหาก ระหว่างเดือนกันยายน – ตุลาคม เพราะบัวไม่ชอบน้ำที่ลึกมากจนเกินไป
- **การเตรียมดิน** เหมือนการทำนา โดยการไถตะ แล ไถแปร ไถพรวน ไถคราดกำจัดวัชพืชและใส่ปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยหมัก และปุ๋ยหมักทั้งไว้ประมาณ 1 สัปดาห์ และปล่อยน้ำเข้าประมาณ 10 – 20 เซนติเมตร
- **วิธีการปลูก** ตากดินและใส่ปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยหมัก พร้อมทั้งจะปลูก นำบัวที่ปลูกไว้ในกระถาง อายุประมาณ 5 – 10 เดือน เจริญเต็มที่ ปลูกลงแปลงโดยปลูกห่าง 2 เมตร ระหว่างต้น ระหว่างแถว 2 เมตร แล้วปล่อยน้ำเข้าให้พอเหมาะ โดยอย่าให้สูงมากจนเกินไป พอประมาณ 1 – 2 เดือน เมื่อบัวเริ่มแตกใบ ให้เพิ่มระดับน้ำแต่อย่าให้เกิน 1 เมตร

14. การปฏิบัติดูแลรักษา

- **การให้ปุ๋ย** ให้ปุ๋ยเมื่อตอนเตรียมดิน แล้วให้อีกครั้งเมื่อบัวอายุ 3 เดือน จะให้สูตร 15-15-15 หลังจากนั้นบัวจะเริ่มออกดอก และให้ปุ๋ยทุก ๆ 3 เดือน

- การให้น้ำ ต้องคอยดูระดับน้ำอย่าให้แห้งจนเกินไป หรืออย่าให้ลึกมาก
- การกำจัดวัชพืช ไม่ค่อยมีวัชพืช วัชพืชส่วนใหญ่เป็นพืชน้ำเช่น ผักตบชวา จอก แหน ควรกำจัดทิ้ง
- การป้องกันกำจัดโรคและแมลงศัตรู บัวจะมีโรคหลายชนิด เช่น โรคใบจุด โรครากเน่า เพลี้ยจักจั่น เพลี้ยไฟ และเพลี้ยอ่อน ควรใช้น้ำหมักสะเดาหรือน้ำหมักชีวภาพฉีดพ่นทุก 15 วัน

15. การเก็บเกี่ยวและการปฏิบัติหลังเก็บเกี่ยว

- **ฤดูกาลการเก็บเกี่ยว** บัวเมื่อมีอายุเดือนขึ้นไป เริ่มจะออกดอก เก็บเกี่ยวได้ตลอดอายุของบัว ประมาณ 1 -2 ปี
- **วิธีการเก็บเกี่ยว** การเก็บเกี่ยวโดยเอาเกสรบัวตองให้ดอกบัวบานเต็มที่ โดยการหักดอกบัวเก็บใส่ภาชนะ เพื่อนำไปแปรรูปต่อไป หรือจะปล่อยให้ดอกบานจนเกสรหลุดร่วงลงน้ำ แล้วเอากระชอนช้อนออกจากร้าน้ำ
- **การแปรรูปหลังการเก็บเกี่ยว** เมื่อได้ดอกบัวมาแล้ว นำมาแยกกลีบบัวและเกสรบัว แล้วตากให้แห้ง ประมาณ 3 - 4 วัน ถึงจะแห้งหรือนำไปอบอีกครั้งเพื่อให้แห้งสนิท
- **การบรรจุและการเก็บรักษา** เมื่อได้กลีบบัวและเกสรบัวที่แห้งแล้ว นำบรรจุถุงมัตปากให้เรียบร้อย เตรียมส่งจำหน่ายต่อไป หรือถ้าจะเก็บควรเก็บไว้ในห้องอุณหภูมิลด

16. การจำหน่าย

เกสรบัวหลวงแห้ง ราคา กิโลกรัมละ 250-500 บาท

กรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก
กระทรวงสาธารณสุข